

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:4 – Sayı:14 - Kasım 2020

koynunda büyüdük

MYANMAR MÜSLÜMANLARININ TARİHİ

HISTORY OF MYANMAR MUSLIMS

DOI: 10.33404/anasay.811678

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article1

Hüseyin GÜNARSLAN*

ÖZ

Güneydoğu Asya'nın az gelişmiş ülkelerinden birisi olan Myanmar bünyesinde 135 farklı etnik kimliğe ve yüzden fazla dile ev sahipliği yapması ile bilinmektedir. Ülke 1948 yılında İngiliz yönetiminden bağımsızlığını aldıktan sonra bu farklılıklarını ülkenin kalkınması adına fırsata dönüştürme çabası içinde iken 1962 darbesinden sonra aralarında milyonlarca Müslümanın da bulunduğu azınlıklar için yaşanmaz bir ülkeye dönüşmüştür. Geçmişte Burma krallığı döneminde Müslümanlarla tanışmaya başlayan ülkenin Budist halkı özellikle İngiliz yönetimi altına girmesi ile birlikte Müslümanlardan nefret ettiği bir zaman dilimine girmiştir. Günümüze kadar ulaşan bu nefret sebebi ile ülkede binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Daha çok Arakanlı Müslümanlara uygulanan zulümle andığımız Myanmar'da aslında Arakan eyaletinde yaşayan çok daha fazla Müslüman diğer eyaletlerde dağılmış bir şekilde bulunmaktadır. Arakan Müslümanlarının yaşadıkları dünya kamuoyu tarafından kısmen bilinmekle birlikte ülkenin geri kalanında yaşayan Müslümanlar hakkında ise yete-

1- Makale Geliş Tarihi: 16. 10. 2020 Makale Kabul Tarihi: 06. 11. 2020

* Dr., Windsor Üniversitesi, Tarih Bölümü, Windsor-Ontario / Kanada, gunarsl@uwindsor.ca **ORCID** ID <https://orcid.org/0000-0002-7276-7476>

rince bilgiye sahip olunamamaktadır. Çalışmamızın konusu işte Arakan eyaleti dışındaki eyaletlerde yaşayan Myanmar Müslümanlarının tarihi hakkındadır. Onların geçmişten günümüze bu ülkede neler yaşadıklarının tespit edilmesi ile birlikte günümüzde yaşananların daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. Yeterince tanınmayan bu insanların tarihinin ortaya konulması ile birlikte çok daha detaylı ve tanıtıcı çalışma ile bu insanların gördüğü zulüm dünya kamuoyuna duyurulabilir ve durdurulabilir.

Anahtar Kelimeler: Myanmar, Burma, Müslüman, Budist, Soykırım

ABSTRACT

One of the underdeveloped countries of Southeast Asia, Myanmar is known to host over 135 different ethnic identities and more than one hundred languages. After the country gained its independence from the British rule in 1948, while trying to turn these differences into opportunities for the development of the country, since the coup of 1962, it has turned into an uninhabitable country for minorities, including millions of Muslims. The Buddhist people of the country, which began to meet Muslims in the Burma kingdom in the past, entered a period of hating Muslims, especially when they were under British rule. Thousands of people have lost their lives due to this hatred that has survived to the present day. In Myanmar, where we mostly refer to the persecution of Arakanese Muslims, there are actually more Muslims in the other provinces than those living in Arakan. Although the world public opinion of Arakan Muslims is partially known, there is not enough information about Muslims living in the rest of the country. The subject of our study is about the history of Myanmar Muslims living in provinces other than Arakan. It is thought that what is happening today in this country can be understood better by determining what happened in this country from past to present. Through revealing the history of these people who are not known enough, the persecution of these people can be announced to the world public opinion and stopped by the more detailed and informative work.

Keywords: Myanmar, Burma, Muslim, Buddhist, Genocide

Giriş

Eski adı ile Burma yeni adı ile Myanmar bir Güneydoğu Asya ülkesidir. Bangladeş, Çin ve Tayland gibi önemli komşulara sahip olmasının yanısıra

Bengal körfezine kıyısı olması sebebi ile de Hindistan açısından da önemli bir konuma sahiptir. Geçmişte kendi krallarına sahipken İngilizler tarafından koloni haline getirilmiş bu doğunun zengin ülkesi ancak 1948 yılında bağımsızlığına kavuşabilmiştir. Lakin bu bağımsızlık ülkeye barış ve huzuru getirmediği gibi çok farklı kimliklere sahip halk için yeni bir şiddet döngüsüne dönüşmüştür. Ortalama olarak Burma nüfusunun yüzde 5-6'sı Hıristiyan yüzde 3-4'ü Müslümanlardan oluşurken yüzde 90 gibi yüksek bir oran ise Budistler'den oluşmaktadır. Budistler'de kendi içinde ayrı kimliklere sahiptir ve bütün bu farklılıklar kendisini şiddet olayları ile göstermiştir. Öyle ki 1948 yılından itibaren bir milyondan fazla kişi ülke içindeki şiddet olaylarından dolayı hayatını kaybederken 2 milyon kişi de yaşadıkları topraklardan göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Ülke içinde yaşanan olaylar sıklıkla azınlık gruplar ile ordunun çatışması sonucu meydana gelmiştir. Ülke tarihi boyunca çok zengin etnik bir kimliğe sahip olmuştur ve 100'den farklı dil ve lehçeye ev sahipliği yapmıştır. Ülkedeki azınlıklar 52 milyonluk toplam nüfusunun üçte birine tekabül etmekle birlikte 2 milyon Çinli ve Hintli'de bu ülkede yaşamaktadır. Ülkenin farklılıklarını zenginliğe dönüştüremeyen Myanmar dünya üzerindeki en fakir ülkelerden birisi konumuna düşmüştür. Onlarca yıldır ülkede devam eden çatışmalara rağmen ne hükümet ne de azınlık gruplar istediklerini elde edememiştir. Bütün bu çatışmalar sebebi ile ülkede eğitimden sağlığa her alanda ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Dünyanın en önemli afyon üreticisi olan ülkedeki AIDS vakalarının sayısı da Asya ülkeleri arasında en tehlikeli boyuta ulaşanlar arasındadır. Ülke insanı kaçak olarak yurt dışına gitme çabası içinde iken kadın ve kızlar hayat kadını ve ucuz işçilik ile sömürülmektedir (Lattimer, 2002).

Günümüzde özellikle Müslüman dünyası için Myanmar demek Arakan Müslümanlarının maruz kaldığı zulüm, kan, yakılan köyler, kaçmaya çabalayan insanlar ve gözyaşı demektir. Myanmar'ın Budist yöneticileri için Müslümanlar ülkede istenmeyen kişilerdir. Bize uzak bir coğrafyada yaşanan trajedilere yakından baktığımızda Arakan Müslümanlarının varlığını görmekle birlikte Myanmar'ın diğer eyaletlerinde yaşayan Müslümanların da aynı sıkıntılara maruz kaldıkları görülmektedir. Arakan'ın gündem olması bu eyalette yaşayan Müslümanların sayısının çokluğudur. Hâlbuki ülkenin diğer bölgelerinde yaşayan Müslümanların toplam sayısı Arakan'da yaşayanlardan çok daha fazladır. Bu Müslümanlar hakkında çok az bilgiye sahip olmamızın sebebi ülkenin uzun yıllardır askeri yönetim altında demir yumrukla yönetilmesidir. Dışarı-

ya çok az bilginin ulaştığı bu ülkede Müslümanlara neler olup bittiği ile ilgili çok fazla bilgiye sahip olmasak da onların yüzyıllardır Myanmar'da yaşadıkları bilinmektedir. Bu çalışmanın konusu da daha çok yapılanın aksine Arakan Müslümanları değil Myanmar'da Arakan dışında yaşayan diğer Müslümanların tarihidir. Birinci ve ikinci derece kaynakların incelenmesi sonucu elde ettiğimiz bilgiler sonucunda bu insanların geçmişinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Myanmarlı yöneticiler uluslararası arenada kendilerine yapılan baskılara karşı ülkede yaşayan Müslümanların bu ülkenin asli unsurları olmadığını ve ülkede kaçak olarak yaşamaya çalışan Hintliler ve Bengalliler olduğunu iddia etmektedir. Askeri operasyonlar ile köylerin yakılması bu kaçak göçmenlerin ülkeyi terk etmeleri için yapılan bir mücadeledir. Hâlbuki gerçek bundan tamamen farklıdır. Araştırmamızda ortaya koyduğumuz bilgiler Müslümanlar'ın asırlardır bu ülkede var olduklarını ortaya koymaktadır. Budist krallar döneminden İngilizler dönemine, oradan bağımsızlık sonrası döneme kadar ortaya koyduğumuz bilgiler Müslümanların ülkenin asli unsurları olduğunu ortaya koyduğu gibi Myanmar hükümetinin Müslümanlara yönelik ayrımcılığına da işaret etmektedir. Makalemiz sayesinde Myanmar'da Arakan dışında yaşayan Müslümanların varlığına işaret edilmekle birlikte bu insanlar hakkında çok daha detaylı çalışmalar yapılmasının da bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Daha fazla akademisyenin çalışmaları ile Myanmar genelinde Müslümanların maruz kaldıkları zulümlere daha fazla dikkat çekilebileceği ümit edilmektedir.

Burma'daki İlk Müslümanlar: Başlangıçtan İngiliz İşgaline Kadar

Günümüzde Myanmar Müslümanları dünya üzerinde en kötü şartlar altında yaşamak zorunda bırakılan insanlardır. Myanmar'da birbirinden etnik olarak farklı birçok Müslüman topluluğu vardır. Budist halk bu insanları zenci olarak tanımlayıp aşağılamaktadır. Güney Asya kökenli Hintli Müslüman toplumu yüzyıllardır Burma'ya göç eden topluluklar arasındadır. Babası Müslüman annesi Budist olan ve sayıları asırlar boyu yüz binlere ulaşan Zerbadiler diğer önemli Müslüman topluluğudur. Burma ve Çin sınır bölgesinde yaşayan Çinli Müslümanlara ise Panthays adı verilmektedir. Günümüzde sayıları 300 binlere ulaşan Kamanlar ise çoğunlukla Ramree adasında yaşamaktadırlar. Kamanlar Delhi'deki taht kavgasından dolayı ülkesini terk eden Prens Şah Shuja'nın beraberinde Arakan'a getirdiği maiyetindeki Müslümanların torunlarıdır. Tambukia Müslümanları olarak adlandırılan topluluk ise 788-810 yıllarında Arabistan'dan

Arakan'a gelen ve Kral Maha Taing Chandra tarafından Güney Arakan bölgesine yerleştirilen Müslümanların günümüze kadar ulaşmış torunlarıdır. 15. yüzyılda Arakan'a ulaşan Türkler ve Pathanlar'dan oluşan bir grup da ayrı bir Müslüman topluluğudur. Son olarak ise Myay Du Müslümanları olarak adlandırılan grup ise yine Arakan'da yerleşmiş bir topluluktur. Asimile olan Myay Du'lar Bengal'den gelerek Burma krallarının hizmetinde bulunmuş Müslümanların günümüze kadar ulaşan torunlarıdır. Burma yani Myanmar'da ülkenin yerli halkı iken İslam dinini seçtiğini söyleyen Müslümanlar kendilerini Bamarlar olarak isimlendirmektedirler. Zerbadiiler, Tambukialar, Türkler, Pathanlar, Pant-haylar ve Kamanlar kendilerinin Hintli Müslümanlarla Arakan'daki Rohingyalar ile ilgilerinin olmadığını söyleyip aralarına mesafe koymaktadırlar (Mohajan 2018: 11). Ülkede baskı altında yaşayan ve ayrımcılığa tabi tutulan toplulukların birbirleri ile bir araya gelmesine imkân verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte bu grupların daha fazla baskı görmemek için birbirleri ile ilişki içine girmedikleri ve birbirlerini dışladıkları da düşünülebilir.

İslam dininin Arap yarımadasında ortaya çıkmasından kısa süre sonra Müslümanlar dünyanın dört bir yanına dağılmaya başlamışlardı. Ortadoğu'da hâkimiyeti sağlayan Müslümanlar böylece batı dünyası ile doğu arasındaki ticarete de etkili olmaya başladı. Ticaret için seyahat eden Müslüman tüccarların sayısının çoğalması ile birlikte Çin'e kadar uzak bölgelere İslamiyet yayıldı. Eş zamanlı olarak Arap yarımadası ve Ortadoğu'da Şiiiler ile Sünniler arasında çıkan ihtilaflar sonucu da birçok Şii ülkelerinden kaçarak Kore gibi uzak diyarlara göç etti (Clifford 1904: 16). 9. yüzyılda Araplar ile Çin'deki Tang hanedanlığı arasındaki ticari faaliyetler daha da gelişmişti. Bundan dolayı birçok Müslüman Çin kıyılarına kadar ulaşarak ticaret yapmaya başladı (Harvey 1925: 310). Müslüman ticaret gemileri 15. yüzyıl sonlarına kadar Hindistan kıyılarından Bengal'e kadar gittiler. Hatta Bengali bir ticaret üssü olarak kullanıp Burma'ya ve Malabar ile Seylan şehirlerine kadar ulaştılar (Khan 1936: 416). Müslüman denizciler Burma'ya ilk olarak 9. yüzyılda ulaştılar. Müslümanların Burma olarak adlandırdığı bölge aslında günümüz Myanmar'ın aşağı kıyı bölgeleri ile Bengal körfezine kıyısı olan Arakan'dı (Harvey 1925: 10). Güney Burma'ya kadar ulaşan Müslüman denizciler buralarda ticaret yapmışlardı. Bu Müslümanların bir kısmı da gemilerinin batması ile bölgede mahsur kalanlardı ki burada mecburen yeni bir hayata başlamışlardı. Sayıları gün geçtikçe artan Müslümanlar böylece Burma'da kalıcı hale gelmiş oldular (Khan 1936: 417).

Burma resmi kayıtlarına göre ülkedeki ilk Müslümanlar Maratban kıyılarında gemilerinin batması sonucu ölen bir Arap tüccarının kurtarılan iki oğludur. Olay Pagan hanedanlığından Kral Anawratha'nın (1044-1077) yönetiminde olduğu 1055 yılında olmuştur. Kral bu kardeşleri kendi yanına almış ve atlı asker olarak görevlendirmişti. Daha sonra bu kardeşlerin ölümü de yine aynı kralın emri ile olmuştur. Kral uğradığı bir köyde Budistler için kutsal sayılan bir kule yapılmasını emretmiş lakin kardeşler bu mabedin yapımında çalışmayı reddetmiştir. Kral ise kardeşleri emrine karşı geldikleri gerekçesi ile idam ettirmiştir. Köy halkı kardeşlerin ruhunun yapılan kulede olduğu gerekçesi ile her yıl günümüze kadar devam eden anma töreni yapmakla kalmamış kardeşlerin inancına saygı gerekçesi ile domuz yenmesini de yasaklamışlardır. Ülkedeki Müslümanlarda her sene bu kardeşler için anma töreni yapılmaktadır (Khin 1954: 33).

Burma resmi kayıtlarındaki ikinci Müslümanlar ise Kral Sawlu (1077-1088) zamanında kayıt altına alınmıştır. Kral Anawartha oğlu prens Sawlu'nun iyi bir eğitim alması için Müslüman bir Arap öğretmeni görevlendirmişti. Babası öldükten sonra kral olan Sawlu öğretmenin oğlu olan Rahman Khan'ı günümüzde Pegu olarak adlandırılan Ussa şehrine vali olarak atamıştı. Rahman kral ile yaşadığı problemler neticesinde isyan etmiş ve Sawlu'yu ele geçirerek idam etmişti. Daha sonra ordusu ile başkent Pagan'a saldırıya geçmiş lakin Kral Sawlu'nun kardeşi Kyanzittha'ya yenilerek öldürülmüştü (Desai 1961: 17). Kardeşinden sonra gücü eline alan Kral Kyanzittha özellikle Hintlilere karşı başarılı savaşlar yapmıştı. Bu savaşlar sonucunda da aralarında Müslümanların da olduğu birçok savaş esiri Burma içlerinde değişik bölgelere dağıtılmıştı. Bu bilginin dışında ülkedeki Müslümanlar hakkında detaylı bilgiler mevcut olmasa da 1287 yılında Pagan hanedanlığı yıkılıncaya kadar ülkede varlıkları mevcuttur (Yegar 1972: 3).

Burma 1277 yılında doğudan yani Çin'den gelen Müslüman akınlarına sahne olmuştur. Kubilay Hanın orduları Burma'ya seferler düzenlemeye başlamışlardı. Yunan valisinin oğlu olan Nasır ed Din komutasındaki Müslüman Türkler bu saldırılara öncülük yapıyordu. Bu arada Çin'i kontrolleri altına alan Moğollar daha Müslüman olmamış olsalar da Çin'deki birçok önemli görevin başında Müslümanlar bulunmaktaydı. Burma'ya gerçekleştirilen 1277 seferi ile daha sonraları 1283-1284 yıllarında yapılan seferlerin bu açıdan ülkede kalıcı bir Müslüman hâkimiyeti sağlamadığı görülmektedir (Yegar 1972: 3). 1285-1287 yıllarında Tatarların Burma'ya seferleri görülmektedir ki onların seferleri sonucu Burma'daki Pagan hanedanlığı yıkılmıştır (Khan 1936: 419).

Avrupalıların bu ülkeye yaptıkları seyahatler sonucu Müslümanların Burma'daki varlıkları ile ilgili bilgiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Rus bir tüccar olan Nitikin 1470 yılında Pegu'da yerleşik haldeki Hintli Müslümanlardan bahsetmektedir. İngiliz gezgin Ralph Fitch 1856-1857 Burma ziyaretinde Dela adlı bir şehre uğradıklarını, Mekke ve Sumatra başta olmak üzere değişik yerlerden gemilerin şehrin limanında demirlediklerini belirtmektedir (Locke 1930: 121). Portekizli gezgin Barbosa 1501-1516 yılları arasında Hindistan ile Pegu arasında gemilerin gidip geldiğini bu gemilerin, Müslümanlar, Hintliler ve Hıristiyanlara ait olduğu bilgisini vermektedir. Barbosa bu gemilerin Çin'den, Sumatra, Pegu, Bengal ve nihayet Kızıl Deniz üzerinden Müslüman beldelerine gittiğini ve yük olarak da şeker, kauçuk, cila taşıdıklarını geri gelirken de pamuk, ipek, gümüş gibi farklı ürünleri ihtiyaca göre limanlar arasında taşıdıklarını belirtir (Majumdar 1960: 651).

15. ve 16. yüzyılda Burma'nın Syriam, Dela ve Rangoon şehirleri hızla gelişmiş, Arap ve Ermeni tüccarlara satılmak üzere gemiler inşa edilmeye başlanmıştı. Ülkenin zengin ormanları gemi endüstrisinin ihtiyaç duyduğu malzemeyi rahatlıkla sağlamıştı (Khan 1936: 421). Siamlıların kontrolündeki bir diğer Burma şehri, Bengal körfezinde olan Mergui'de 17. yüzyılda önemli bir Müslüman ticaret merkezi haline gelmişti. Şehrin ticaretinde Burmalılar ve Siyamlıların hiçbir etkisi yok iken Hintli Müslümanlar tam bir kontrol ile ticareti ellerinde tutuyorlardı. Tüccarlar Çin ve Japonya'dan aldıkları malları Hindistan ve İran'a yollarken, oradan aldıkları malları da aynı güzergah ile Japonya'ya kadar gönderiyordu. Bölge halkının ticaret yapma anlayışı ve yeteneği gelişmemişken Müslümanlar bu ticareti tamamen kontrolleri altında tutma becerilerini sağlıyor ve uluslararası ticaret gerçekleştiriyorlardı (Collis 1936: 36). 1678 yılında Mergui'de bulunan bir İngiliz tüccar Müslümanların ticaret sayesinde çok büyük servetler kazandıklarını ve şehrin ekonomisinde söz sahibi konumuna geldiklerini belirtir. Müslümanların böylece yönetimde de önemli pozisyonları ele geçirdikleri, Mergui valisi ve Tenasserim eyalet valisinin Müslüman olması ile birlikte Tenasserim ile Ayudha arasındaki bütün ticaret rotasındaki önemli kasaba ve şehirlerin Hintli ya da İranlı Müslümanlarca yönetildiğine işaret eder (Collis 1936: 40). Bu Müslüman yöneticilerin önemli bir kısmının sadece kendi ekonomik çıkarlarını düşünmesi sebebi ile yerel Burma halkı onlardan nefret eder hale gelmişti. 17. yüzyılın sonlarına doğru bölgeye İngiliz ve Fransızların gelmeye başlaması ile yerel halk onlarla işbirliği yapmış ve bu Müslüman idarecileri devirmekle kalmamış bir kısmını da öldürmüşlerdi (Collis 1936: 54).

Müslüman tüccarların Kızıl denizden Çin'e kadar birçok liman şehrinde etkili olmaları onların tamamen bu bölgeleri kontrolleri altında tuttıkları manasına gelmiyordu. Özellikle Burma krallığına ait topraklardaki liman şehirlerinde Müslümanlar etkili olsa da kral yönetiminde son söz sahibiydi. Bölgede birçok eyalet ve kendi içinde yöneticilere sahip farklı kasaba ve şehirleri olsa da ülkede hâkimiyet Burma krallarındaydı. Bu krallar her zaman Müslüman tüccarlar ile iyi ilişkilere sahip olmadığı gibi bazı yerel yöneticiler de zaman zaman Müslümanlara büyük zorluklar çıkarabiliyordu. Müslümanların ticari bir ağırlığı ve etkisi olsa da onlar tüm ülke genelinde değil sadece Burma'nın denize kıyısı olan önemli yerleşim yerlerinde etkiliydi. Müslümanlar buldukları kıyı şehirlerinde rahatlıkla ticaret yapmak için bu şehirlerin yöneticilerine hediye veya rüşvet veriyorlardı. Bölgenin iklimi ve denizde meydana gelen fırtınalar sıklıkla Müslümanlara ait gemileri zorunlu olarak Burma limanlarına sığınmak zorunda bırakıyordu. Bazı durumlarda da gemiler su, yiyecek veya gemilerinin tamir ihtiyacını karşılamak için bu limanlara uğruyorlardı. Muson yağmurlarının başladığı mayıs ortalarından kasım ayına kadar deniz öyle şiddetli oluyordu ki Burma limanlarına gelen gemiler tekrar denize açılmıyordu. Bu ve bunun gibi sebepler ile yıllar içinde birçok Müslüman bu liman şehirlerinde kalıcı olarak yerleşmeye başlamıştı. Buraya gelen bekâr Müslüman denizciler tanıştıkları yerel Burmalı kadınlar ile evlenerek yerleşik hayata geçiyorlardı. Yerel Burmalı idareciler bu denizcilerin yerel Burmalılar ile evlenmesine sıcak baktığı gibi teşvikte ediyorlardı. Bununla birlikte yerel geleneklere göre denizciler ülkeden ayrılmaya karar verirlerse eşleri ve çocuklarını yanlarında götürmelerine izin verilmiyordu (Khan 1936: 422-423).

Günümüz Myanmar'da ve dahi Arakan'da yaşayan Müslümanların ataları işte bu şekilde Burma'ya gelerek yerleşmiş olan Arap, İranlı ve Hintli Müslümanlardı. Yıllar geçtikçe daha fazla Müslüman ticaret ya da macera için Burma'ya gelmiş, bunların bir kısmı Arakan'da dâhil özellikle kıyı liman şehirlerinde evlenerek yerleşmişti. Bundan dolayı Burma'daki İslam etkisi Malezya veya Endonezya'da olduğu gibi yerel halkın bu dini seçmesi ile değil bireylerin gelerek yerleşmesi ile oluşmuştu (Khan 1936: 423). Müslüman'ların Burma dâhil Hindistan'dan Malezya'ya kadar geniş bir coğrafyada etkileri inşa ettikleri camilerden de anlaşılmaktadır. Burma'da yapılan camilerin çoğunluğunun 15. yüzyılın birinci yarısında bölgede bulunmuş olan Evliya Bedreddin anısına yapıldıkları görülmektedir. Badraddin sadece Müslümanların değil bölgede yaşa-

yan Hindu ve Çinlilerin de saygı duyarak kutsal kabul ettikleri bir kişi olmuştu. Onun öğretilerinin bütün halkın inancına saygı duyduğu ve onun yolunu takip ederek Müslüman olanların kendi yerel dinleri olan Budizm ve Hindu inancına ait uygulamaları da beraberlerinde getirerek evrensel gördükleri yeni bir dini oluşum meydana getirdikleri görülmektedir (Rahman 1953: 1). Böylece bölgede etkisini gösteren Müslüman inancı bildiğimiz manada İslamı temsil etmenin yanında Hindu ve Budist inanca sahip olanların kendi gelenek ve göreneklerini de bir araya getirerek farklı bir Müslümanlık şekli ortaya koydukları görülmektedir. Aslında bu durum sadece Burma'ya has bir durum değildir. Hindistan'da da sıklıkla karşılaşıldığı üzere bölgeye gelen Müslümanların kendi dini inançlarını yayarken arkalarında dini öğretileri tam manası ile gösterecek sistemli bir yapı olmadığı görülmektedir. Müslüman olan Hindu ve Budistlerin kendilerine dini tam manası ile anlatacak kimse olmamasının verdiği bilgisizlik dâhilinde bu yeni inançlarına zamanla eski inançlarını da karıştırmaları ile farklı formatta Müslümanlık meydana getirdikleri bilinmektedir. Yıllar içinde nesilden nesile bu yanlıştın büyüyerek devam ettiği ve kendisini Müslüman gören ama İslamiyet'ten tamamen farklı bir inanç sisteminin ortaya çıktığı görülmektedir. Bazı durumlarda da bölgede İslam'ın yayılmasını sağlayanların, bu bireylerin İslamı daha rahat kabul etmesi için bazı yerel inanışlarına devam etme isteğine ses çıkarmamaları bunun neticesinde de İslam dışı farklı bir inancın şekillenmesinin gerçekleştiği görülmektedir (Ekinci 2005: 24). Günümüz de Burma'da hala bu inanca mensup kişilerin kullandıkları camiler vardır. Bunlardan birisi 1756 yılında inşa edilmiş Akyab Camisidir. Sandoway Camisi ve Tenasserim kıyısında küçük bir ada üzerinde olan camide bu cemaat mensuplarınca yapılmıştır. Cami cemaatinin daha çok balıkçı ve denizciler oldukları bilinmektedir. Camilerin mimari yapıları hem Budist tapınağı hem de camilerin özelliklerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte ülkede hala günümüze kadar ulaşan eski Müslüman mezarları ve türbeleri de vardır (Khan 1936: 425).

Müslümanların kıyı şeridindeki yerleşim yerlerinin yanı sıra Burma içlerinde de yerleşmeye başladıkları görülmektedir. Bu Müslümanlar bazen kral ve yerel yöneticiler için çalışmakla birlikte bazen de esir alınarak ülkenin değişik yerlerine gönderilmişti. 11. yüzyılda yaşayan Kral Anawratha'nın aralarında Müslümanların da olduğu Hintli muhafız askerleri vardı. Kral Razadarit (1385-1423) askeri seferlere çıkarken Müslüman denizcilerden de yardım almaktaydı (Harvey 1925: 112). Burma krallarının ihtiyaç halinde Müslümanlardan destek

aldığı görülmektedir. Krallar genel olarak ülkede Budist olmayan yabancıların yaşam tarzlarına karışma eğiliminde değillerdi. Lakin Kral Bayinnaung yabancıların dini yaşamlarını engelleme girişiminde bulunmuştu. 1559 yılında Pegu'da yaşayan Müslümanların keçi kestiklerini görmüştü. Hayvanların kesilmesini kurban bayramları dahil yasaklamakla kalmamış onlara Budistlerin vaazlarını dinleme zorunluluğu getirmişti (Desai 1961: 69).

Kral Alaungpaya (1752-1760) Müslümanların kurban kesmelerine izin vermeyen bir diğer Burmalı kraldı. 1756 yılında Syriam'ı ele geçirmişti. Şehri savunan birçok Müslüman hapsedilmişti. Daha sonra bu mahkûmlar kralın ordusunda zorunlu görev adı altında Avrupalıların emrine verilmişti. Dört yıl sonra Ayudha şehrini kuşattığında Avrupalılar ve Müslümanlara ait gemilerin top atışları ile şehre girmesi engellenmişti (Harvey 1925: 241). Kral Pagan-Min (1846-1853) bir Müslümanı Amarapura valiliğine atamıştı. Bu vazifedeki başarısından sonra ise başkent valiliğine atamasını yapmıştı. Bununla birlikte kral onu 2 yıl sonra idam ettirmişti (Yule 1858: 228). Kral Mindon (1853-1878) döneminde binlerce Müslüman asker Burma ordusunda görev yapmaktaydı. Bununla birlikte Kral birçok devlet dairesinde de Müslümanları görevlendirmişti (Yegar 1972: 11). Tüm dinlere ve İslamiyet'e saygı gösteren Mindon Müslümanlara da camiler yapmalarında yardımcı olmuştu. Hatta hacca giden Burmalıların Mekte'de rahat etmeleri için kendi şahsi parası ile bir misafirhane yaptırmıştı (Khin Su 1960: 9). 18. yüzyılda ve 19. yüzyıl başlarında Burma'nın hemen hemen her büyük şehrinde Müslüman toplumu yaşamaktaydı. Şehirlerde yaşayan Müslümanlar yalnızca devlet tarafından yabancılar ayrılan topraklarda bir arada yaşamak zorundaydı. Genel manada bu Müslümanların yaşam tarzlarına müdahale yoktu. Gerek Müslümanların gerekse Hıristiyanların kendi yaşam alanlarında cami ve kilise yapılması engellenmiyordu. Budist Burma halkı Müslümanların yaşam şekli, dini inanç ve ritüelleri ile ilgilenmediği gibi onları Budist yapmaya da çabalamıyordu (Symes 1955: 160). Ülkedeki Müslümanların da dini inanışları dışında hızlı bir değişime girdiği yerel Burma dilini kullanıp elbiselerini giydiği görülmekteydi (Williamson, 1929).

Bölge ticaretinde önemli söz sahibi olan Müslümanların varlığı Avrupalıların 16. yüzyıldan itibaren bölgede etkinliklerini artırması ile birlikte yavaş yavaş son bulmaya başlamıştır. Bölgeye ilk olarak Portekizliler sonra Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlar geldiler. Bu milletler Asya ticaretini tekellerine almaya başladıkça Müslümanlar zayıflamaya başladı. Böylece bölgede Müs-

lûmanların kontrolündeki liman şehirleri de el değiştirmeye başladı. Burma limanlarındaki yerleşik Müslüman nüfusu ticari faaliyetlerine devam etseler de İngilizlerin Hindistan'ı 19. yüzyılda tamamen işgal etmesi ile onlarında bölgedeki hâkimiyeti son buldu (Yegar 1972: 8). İngilizler 1824-1826 yıllarında 1. Anglo-Burma, 1852 2. Anglo-Burma ve 1885 3. Anglo-Burma savaşları ile Burma krallarının ordularını yenmeyi başaracaklardı. Aslında Hindistan'ı İngiliz kraliyeti adına kontrolü altına alan İngiliz Doğu Hindistan Şirketi 17. yüzyılın ortalarına kadar Burma'ya gerekli ölçüde değer vermedi zira Hindistan onlar için çok daha büyük zenginliğe sahipti. Lakin bu tarihten sonra Burma'yı da ticaret ağlarına kattılar. İngilizler bölgede Müslümanlar tarafından oluşturulmuş ticaret ağını olduğu gibi kontrolleri altına alarak ticaretlerini geliştirdiler. Hatta bazı bölgelerde ticaretlerini yürütmek üzere Müslüman tüccarları da kullandılar. Bölgedeki İngilizler ilk zamanlarında tamamen gemi sanayisine yoğunlaştılar. Anavatan İngiltere'nin çok uzak da olmasından dolayı bölge ticaretinde ihtiyaç duydukları daha fazla gemiyi inşa etmek için çabaladılar. Bu süre zarfında Müslümanlar ve Ermeniler tarafından gemiler ile taşınan kauçuk, altın, bakır ve diğer farklı ticari malların taşınmasına izin verdiler. Bu zaman zarfında Müslüman tüccarlar Burma krallarının kendilerine karşı gösterdikleri zorlukları İngilizler'den de görmeye başlayacakları zaman dilimine girmiş oldu (Hall 1928: 194).

Müslümanlar ile İngilizlerin karşı karşıya gelmesi onların 1707 yılında bir İngiliz gemisine saldırarak el koymaları ile başladı. Müslüman denizciler İngiliz kuvvetlerini küçümsemelerinin cezasını Burma deniz trafiğinden tamamen dışlanmakla ödediler. İngilizler Burmalı yetkilileri gerekli önlemleri almaları için ikna etmişlerdi. Bu saldırı olayı ile birlikte bölgedeki ticaret tamamen İngiliz gemilerince yapılmaya başlandı. Müslüman tüccarlar ise ancak küçük çaplı ticaret yapabildiler (Hall 1928: 200). 1795-1796 ve daha sonra 1802 yılında Burma kralı ile İngilizler adına görüşme yapan elçi Michael Symes anılarında Rangoon şehrindeki ticaretin Müslümanlar, İranlılar ve Ermeniler tarafından yürütüldüğünü belirtmektedir (Symes 1955: 198). 1852 İkinci Anglo-Burma savaşından sonra İngilizlerce işgal edilen Pegu'da görevlendirilen İngiliz Yüzbaşı Henry Yule 1855 yılında Amarapooora'da ticaretle uğraşan Buhara ve Basra körfezi kökenli Müslümanlar olduğunu belirtmiştir. Yule Müslümanların şehrin kendilerine ayrılan bölgesinde yaşadığını buna rağmen çok fazla Müslümanın da karışık bir yapıya sahip şehre dağıldığını belirtmektedir. Sayılarının yerel halka

göre 20 bin olduğu söylene de Yule Müslümanların sayısını 8-9 bin olarak tahmin etmekteydi. Yule Budist inancında İslama geçen çok insan olmadığını geçenlerinde evlilik yolu ile din değiştirenlerden oluştuğunu gözlemlemiştir. Şehirde yaşayan Müslümanların son 5-6 yüzyıldır Burma topraklarında yaşadıklarını söylediğini belirten Yule bu insanların Hint ve Batı Asya kökenli insanlar olduklarını yazmıştır. Yule buradaki Müslümanların tamamen Burmalılar gibi giyinip, Burmalı dilini konuştuklarını ve tüm yaşam tarzlarının nerdeyse tamamen Burmalı gibi olduğunu ifade etmiştir. Müslüman kadınlar başlarını tamamen örtmemekte ve tamamen Burmalı kadınlar gibi giyinmektedir. Yule bu Müslümanların çarşaf giymekten bile haberdar olmadıklarını belirtmekle birlikte sokakta yüründüğünde kimin Müslüman olduğunu fark edilemediğini ifade etmektedir. Evlilikler İslami usule uygun nikâh yaparak gerçekleştirilmekle birlikte bay ve bayanların birbirleri ile tanıştıktan sonra evlenmeye karar verdikleri görülmektedir. Yule diğer Müslümanlardan farklı olarak burada yaşayanların evliliklerini ailelerinin bulduğu eşlerle değil kendi tanıştıkları ile yaptıklarını gözlemlemiştir. Yule Müslümanların ibadet ederken Kuran'dan sureler okuduklarını ama on kişiden dokuzunun okuduklarının anlamını bilmediğini ifade ederken Cuma günleri camiler dolarken diğer namaz vakitlerine çok fazla katılım olmadığını belirtmektedir. Yule'a göre Amarapooora'daki Müslümanların çoğu hakkında hiçbir şey bilmese de Sünni iken bir kısmı da Şii olmakla birlikte farklı gruplara mensuplarda bulunmaktaydı. Müslümanların kendi aralarında kullandıkları İslami isimleri var iken Burma halkı içinde kullandıkları Burmalı isimleri de vardı. Yule kendi adını Abdül Kerim olarak söyleyen bir Müslüman'ın aynı zamanda Moung-yo adını kullandığını belirtmektedir. Şehirdeki cami sayısını öğrenmeye çalışan Yule kendisine 40'dan 120'ye kadar farklı sayılar söylediklerini belirtir (Yule 1855: 150-152). Rangoon'daki ilk cami ise 1826 yılında 1. Anglo-Burma savaşıdan hemen sonra yapılmıştı. Bu cami 1852 yılında yapılan 1. Anglo-Burma savaşı sırasında İngilizler tarafından yıkıldı. Bundan sonra şehirde yaşayan Arakanlı Müslümanlar kendi adları ile anılan camiye yapmışlardı (Gaffari 1960: 45).

İngilizlerin Burma'daki hâkimiyetlerinden önceki döneme denk gelen 1795-1885 yılları arasında Müslümanlar, Burma kralları ile İngilizler arasında diplomatik görüşmelerde görevlendiriliyorlardı. Hindistan'daki İngiliz genel valisi Burma kralları ile İngilizler arasında iyi ilişkilerin gelişmesi için Müslüman elçiler göndermekteydi. Burma'daki Müslüman ve Ermeni tüccarlar İngilizler

ile Burma krallarının iyi ilişkiler geliştirmesine karşıydı zira İngilizlerin işlerini ellerinden alacaklarına inanıyorlardı. Burmalı Müslümanlar İngiliz karşıtı propagandalarını İngilizlerin Hindistan politikası üzerinden yürütmekteydiler. Buna göre İngilizler'de Hindistan'a ilk geldiklerinde sadece ticaret yapmak istediklerini söylemişler ama Hindistan'ı işgal etmişlerdi. Aynı durum Burma'nın da başına gelebilirdi. Burma'ya gelen bütün İngiliz elçileri Müslüman tüccarların kendileri aleyhine yaptıkları propagandalardan şikâyetçiydi (Yegar 1972: 15). İngiliz elçi Michael Symes Rangoon'daki tüccarların, Müslümanlar dâhil, İngilizlerin Burma'dan çıkarılması için çabaladıklarını belirtmiştir. Symes, Burma'daki Müslümanların kral nezdinde kendisini kötülediklerini, Fransızların bölgeden İngilizleri çıkaracaklarına dair dedikodular yaydıklarını ifade etmişti. Hindistan'daki Müslümanların ülkelerinde ne olup bittiğini İngilizlerin ülkeyi nasıl işgal ettiklerini Burma krallarına bildirmekteydi (Symes 1959: 235-236).

Burma'daki Müslümanlar her ortamda İngilizleri kötülüyor ve onlara karşı savaşılması gerektiğini savunuyorlardı. Bölge ülkelerinin birlikte hareket ederek İngilizleri yenebilecekleri haberlerini yayan Müslümanlar İngilizlerin yaptığı her savaşta yenildiği haberlerini yayarak onların güçsüz oldukları propagandasını yapıyorlardı. İngilizlerin Afganlılar ile 1839-1840'da yaptıkları savaşta yenildikleri haberlerini de Burma kralına haber verenler Müslümanlardı lakin kral aslında İngilizlerin yenilmediklerini biliyor ve İngilizlerle bir gün yapmak zorunda kalacağı savaşın hazırlığını yapıyordu (Desai 1961: 436). İngilizler ilk Anglo-Burma savaşını kazanarak Bengal körfezindeki Burma'nın Arakan ile Tenasserim eyaletlerini işgal etmişlerdi. Burma kralları İngilizlerin ülkeleri için önemli bir tehdit olduğunu bu savaşın sonra anlamışlardı. Müslümanlar gerek deniz ticaretini kaybetmeleri, gerekse en fazla Müslümanın yaşadığı Arakan'ı kaybettiklerinden dolayı Burma kralını İngilizlere karşı intikam savaşı yapmaya çağırıyorlardı. İngilizleri kötülemelerinin ana sebepleri de bunlardı. Lakin 2. Anglo-Burma savaşı ile de Aşağı Burma olarak adlandırılan Güney Burma tamamen İngilizlerin eline geçmişti (Yegar 1972: 17). İngilizlerin ülkedeki her başarısı onlara düşman olan İngilizlerle daha da karşı karşıya getiriyordu. Burmalı Müslümanların İngilizlerden nefret ettikleri kadar İngilizlerde krala kendilerini kötüleyen Müslümanlardan nefret etmeye başlamıştı. İngiliz Yüzbaşı Henry Yule Burma'daki Ermeniler ile Müslümanların kendilerinden nefret ettiklerini çünkü kendileri Burma'ya gelmeden önce onların batıyı temsil ettiğini, kendilerinin gelmesi ile birlikte artık bu temsilin son bularak karanlığa

gömüldüğünü belirtiyordu (Yule 1858: 79). Müslümanların bilmediği ise 1885 yılında 3. Anglo-Burma savaşı ile İngilizlerin tüm Burma'yı tamamen işgal edecekleri ve kendilerinin de İngiliz hâkimiyeti altına girecekleriydi.

İngiliz Yönetimi Altında Myanmar (Burma) Müslümanları

Burmalılar ile İngilizlerin ilk savaşı 1824-1826 yıllarında yapılmış ve 1. Anglo-Burma savaşı olarak adlandırılmıştı. Bu savaşı kazanan İngilizler Arakan ve Tenasserim'i işgal etmişlerdi. İşgalden sonra İngilizlerin kontrolündeki Hindistan'dan bu bölgelere büyük bir Hint göçü gerçekleşti. 1852'deki 2. Anglo-Burma savaşı ile İngilizler aşağı Burma olarak adlandırılan bölge ile birlikte Pegu şehrini de ele geçirdiler. Son olarak ise 1885 yılında yapılan 3. Anglo-Burma savaşı ile İngilizler tüm Burma'yı işgal ederek kontrolleri altına almışlardı. Bu son savaşla birlikte Burma'ya aralarında Müslümanların da olduğu büyük bir Hint göçü yaşanmaya başladı. Bu göçler öyle etkili olmuştur ki Burma'nın geleceğini de etkileyecek birçok kalıcı sosyal ve ekonomik problemlere sebep olacaktı. İngilizlerin Burma'yı Hindistan'ın bir eyaleti haline dönüştürmesi ile birlikte nüfusu kalabalık bu ülke insanı bir şehirden diğerine gitme kolaylığında Burma'ya gelmişti. Ülkeye bu derece göçmenin gelmesinin altında yatan sebep İngilizlerin ülkede gerçekleştirdikleri ekonomik değişikliklerdi. İngilizler Burma'nın pirincini uluslararası markette satmaya başlayınca daha fazla Burma toprağı pirinç yetiştirmek üzere tarıma açılmıştı. 1845'de yaklaşık 350 bin dönüm arazide pirinç ekimi yapılırken her yıl bu oran artmış ve 1930'da bu oran 12 milyon 400 bin dönüme ulaşmıştı. Süveyş kanalının açılması ve buharlı gemilerin 19. yüzyılın yarısından itibaren yaygınlaşması ile Burma ile Avrupa arasındaki ilişkiler daha da artmıştı. Ticaretteki bu gelişmeler ile birlikte ülkede çalışacak işçi ihtiyacı artmıştı. Bu ihtiyacı da Hintliler karşılayacaktı. İngilizlerin ekonomide yaptığı bu değişiklik ile Burma kendi içinde özerk bir yapıya sahip ülke konumundan ihraç gerçekleştiren bir ülkeye dönüşmüştü. Bu Burma halkı, çiftçisi ve ticaret erbabının daha önce hiç bilmediği yeni bir dönüşümdü. Toprağı Burmalı çiftçilerin işlediği bir zaman diliminden Hintli göçmenlerin işlediği zaman dilimine geçiş yaşanmıştı. Bu aynı zamanda İngilizlerin tercihiydi çünkü Hintliler İngilizlere daha sadık olmalarının yanı sıra buldukları ortama çabuk ayak uydurabiliyordu (Yegar 1972: 29).

İngilizlerin Burma'ya getirdiği ilk Hintli göçmenler devlet dairelerinde, İngiliz ordusunda ve ticari alanda görevlendirildiler. Bununla birlikte İngilizler

kar amacı güttüklerinden ilk yıllardan itibaren hemen hemen her alanda ülkedeki çarkları döndürecek Hintli iş gücünü ülkeye getirdiler. Zaten bu kadar çok Hintli göçmen İngilizlerin izni ve yönlendirmesi olmadan Burma'ya gelemezdi. İngilizler Burma'da bir anda demiryollarını, nehir taşımacılığını, posta ofislerini, pirinç fabrikalarını, maden işletmelerini, bankaları ve alışveriş merkezlerini hayata geçirdiler. Devlet dairelerinden orduya, fabrikalardan polis gücüne ve orduya kadar her alanda güvenilecek olanlar ise Burma halkı değil Hintliler olacaktı (Hall 1958: 650). Hintlilerin ülkedeki her iş alanında kontrolü eline alması daha fazla Hintliye yer açma çabasına dönüştü. Bu aynı zamanda hiçbir işe Burmalının alınmaması sonucunu doğurdu. İngilizler ülkedeki iş pozisyonlarına Burmalıları getirmek istediklerinde bile yerel halkın seviyesinin Hintlilere göre daha düşük olduğunu gördü. Ülkede o kadar çok Hintli vardı ki, aklen, fiziken ve yetenek olarak girdikleri her sınavı rahatlıkla kazanıp iş yerlerini doldurabiliyorlardı. Burma halkı nüfus olarak çoğunlukta olsa da devlet görevlerinde çok az temsil edilecek görevler aldılar. Burma hazine bakanlığı ve demiryolu gibi işletmelerde tek bir Burmalı bile görev alamaz iken buralar tamamen Hintli görevlilerin kontrolüne geçmişti. İngilizler de hassas gördükleri devlet pozisyonlarında Burmalı çalıştırma isteğinde değillerdi (Donnison 1953: 67). Burma'ya gelen Hintlilerin yaklaşık yarısı Müslüman'dı (Yegar 1972: 29). Burma'da iş yaşamında olan Müslümanların yaptıkları iş gruplarına göre nerden geldikleri tespit edilebiliyordu. Malayalam bölgesinden Burma'ya gelen Müslümanlar restoran işleri ile içki üretiminde, Gujarat'tan gelen Müslümanlar tekstil, ev araç gereç, pirinç satışı ve elmas işlerinde, Madras'dan gelenler demircilik işlerinde, Chittagong'dan gelenler ise nehir taşımacılığı işlerinde çalışmaktaydılar (Tinker 1959: 253).

İngilizler Hindistan'da olduğu gibi Burma'da hızlı bir şekilde para kazanma peşindeydi. Bundan dolayı vakit geçirilmeden ülkenin zenginliklerinin sömürülmesi gerekmekteydi. Bu amaçla ülkede açılan her bir yol ve demiryolu ile her bir fabrika aynı zamanda ülkede çarkların dönmesine ve gelişime dönüşüyordu. Ülkenin zenginliğinin büyük bölümü İngilizlerin cebini doldururken Hintli göçmen işçiler en azından bir işi olduğu sevinci ile köle gibi çalışıyorlardı. Burma halkı ise olan bitene anlam vermeye çalışıyor ve ülkenin bir yandan gelişirken bir yandan da nasıl sömürüldüğüne daha da fakirleşerek bakıyordu. 1869 yılında Rangoon şehrinde 4425 Müslüman yaşarken 1874'te 11 bin 671 olmuştu. 1891'den 1901 yılına kadar Güney yani aşağı Burma bölgesine 130

bin yukarı Burma'ya ise 22 bin Hintli göçmen gelmişti. Bu göçmenlerin çoğunluğu Bengal ile Hindistan'ın Madras bölgesinden gelmişlerdi (O'Connor 1904: 72). 1900'lerin ilk yıllarında ise ülkeye her yıl 250 bin Hintli göçmen gelmeye başladı. Gelenlerin hepsi ülkede kalıcı olmasa da Hindistan'dan Burma'ya geçiş bir mahalleden diğer mahalleye gidiş kadar kolay ve hızlıydı. 1927'de bu sayı 480 bine ulaştı. 1921'de ülkede 11 milyon Burmalı yaşarken ülkeye kesin olarak yerleşen Hintlilerin sayısı 1 milyondur ve bunun yarısı da Müslümanlardı. Ülkeye gelen işçilerin çoğunluğu sezonluk olarak ülkeye gelmekle birlikte birkaç yıl çalışıp para biriktiren ve ülkelerine dönen Hintliler'de vardı (Hall 1958: 651).

Burma'ya bu kadar çok Hintli işçinin gelmesi Burmalılar tarafından hoş karşılanmasa da işgal altında yapabilecekleri bir şey yoktu. Burmalılar ancak 1. Dünya savaşıdan sonra Hintlilerin ülkelerinde bulunmalarına tepki koymaya başlasalar da 1930 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik buhran dönüm noktası oldu. Krizden dolayı hayat pahalılığı artınca köylerde yaşayan Burmalılar şehirlere doğru göçe başladı. Şehirlerde ise ucuz iş gücü olarak Hintlilerin iş alanlarını kontrol etmeleri sebebiyle çaresizlik içinde Hintliler'den nefret etmeye başladılar. Burma halkı krizle birlikte çaresizliğinin farkına varmış ve ulusal bir uyanışın adımlarını atmaya başlamıştı (Desai 1954: 38). Nihayet 1930 yılında Hintli işçilere karşı artan nefret şiddete dönüştü. Yangon limanında başlayan olaylarda Burmalı işçiler Hintli işçilere işlerini ellerinden almakla suçlayıp saldırdılar. Çıkan olaylar sonucu 200 Hintli işçi öldürüldü ve cesetleri nehre atıldı. 2 bin işçinin de yaralandığı olaylara müdahale eden İngilizler kendilerini dinlemeyen Burmalı Budist işçilerin üzerine ateş açmıştı. Olaylar hızla kontrolden çıkmaya başlayıp ülke geneline yayılmaya başladığında Hintli ve Müslümanlar saldırıya uğramıştı (Mohajan, 2018: 17). 1938 yılında gerçekleşen ikinci eylemde ise Burma halkının hedefinde sadece ülkedeki Müslüman Hintliler vardı. Burmalılar Müslüman Hintlilerin ülkede sadece işlerini ellerinden almasından değil artık onların bir gelenek haline dönüştürdüğü Burmalı bayanlar ile evliliğine de tepki gösteriyorlardı. Müslüman Hintlilerin Burmalı Budist bayanlar ile evlenmesine dinen imkân yoktu zira Budizm ilahi bir din olarak görülüyordu. İslam ancak ilahi dine inanan bayanlar ile evliliğe izin vermekteydi. Bundan dolayı Müslüman birisi ile evlenecek Burmalı Budist bayanın kendi dininden çıkması gerekiyordu. Budizmi terk ettiğin de ise tek çare Müslüman olmayı kabul etmesiydi. Burmalı Budistler bunu kabullenemiyorlardı ve Müslümanlara karşı toplumda nefret oluşuyordu. Bir diğer problem ise boşanmalarda yaşanan-

yordu. Budistler kendi arasında boşanırken mallarını eşler arasında eşit olarak bölüşürken İslami inançta boşanan kadınlar sadece belirlenen ücreti alıyordu ki bu genelde erkeğin elindekinin yarısı olmuyordu. Ülkeye gelen Hintli Müslüman işçilerin bir kısmı burada Burmalı bayanlar ile evleniyor, birkaç yıl ülkede kalıp sonrada anavatanına geri döneceği zaman eşlerini boşuyorlardı. Bundan dolayı Burmalı bayanlar kendi toplumu içinde büyük sorunlar yaşıyordu. 1938 yılında Müslümanlar aleyhine başlayan olaylar işte bu gibi problemler sebebi ile gerçekleşmişti. Burmalılar Burmalı kadınların hakkının Müslüman erkeklere karşı korunmasını talep ediyorlardı (Yegar 1972: 33). Müslüman ve Budistler arasında gerçekleşen evliliklerde bir diğer önemli faktör doğan çocuklar üzerinedi. Bu çocuklar artık toplumda o kadar çoktu ki halk onları Zerbadi adı ile adlandırıyor (Khin 1960: 10). 1921 ile 1931 yılları arasında Zerbadi olarak adlandırılanların sayısı 94 binlerden 123 binlere çıkmıştı. Bu 28 bin gibi yüksek sayıda çocuğa tekabül ediyordu ki ülkede yaşayan Müslümanların sayısı da 585 bin kişiydi. Bu durum ülkede yeni bir sınıfın oluştuğu manasına gelmekteydi. Burmalı Budistler bu yeni sınıfa karşı çıkıyordu zira hem Budist bayanlar dinlerini terk ediyor hem de doğan çocuklar Müslüman kimliğe sahip oluyordu. Ülkede milliyetçilik akımlarının gelişmeye başlaması ile birlikte bu yeni sınıf çocuklara karşı nefret daha da artıyordu (Bennison 1933: 211).

1938 yılında yaşanan olayların başlamasının da adı Abdullah olan bir Zerbadi Müslümanın yazdığı kitapta etkili olmuştu. Aslında kitap ilk olarak 1931 yılında Müslüman ve Budist din adamları arasında gerçekleşen bir münazaradan sonra münazaraya katılan Hasan Şah tarafından yazılmıştı. Budistler bu kitaba cevap vermek için başka bir kitap yazdılar. Bu kitapta yapılan ithamlar üzerine Abdullah Maung karşı bir bildiri yazmıştı. Budistler'de bu kitaba cevap için bir başka kitap yazıp bin tane bastırmış ve halka dağıtmışlardı. Bu karşılıklı atışmalar sonucu ortaya çıkan kitaplar zamanla unutulmuştu. Ancak 1936'da Hasan Şah kendi kitabını tekrar yayınlayıp 2500 adet bastırdı. Bu olayda tam unutulmaya yüz tutmuştu ki 1938 yılında bir Budist gazeteci Hasan Şah'ın kitabında Budizm ile ilgili yazdıklarına cevap niteliğinde yazılar kaleme almaya başladı. Müslümanlarda başka bir gazetede karşı yazılar yayınladılar. İki toplum arasında ortam gittikçe sertleşmeye başlamıştı. Budist rahipler ortak bir tutum takınmaya başladılar. Ülkede 1935 yılından itibaren Müslüman Hintlilere karşı gazetelerde yazılar çıkmaya başlamıştı. Bu yazılarda Müslümanların hem kendi işlerini ellerinden almaları hem de Burmalı Budist babaların kızlarını dinlerinden çıkararak

kendilerine eş olarak almaları eleştiriliyordu. Hatta daha da ileriye gidilerek ülkedeki tüm Hintli göçmenlerin devlet işlerinden kovulmaları yanında ülkeden de kovulmaları istenmeye başlanmıştı. Müslümanların Burmalı kadınlar ile evlenerek İslamı Burma'da yaydıkları da nefretle yazılıyordu. Nihayet 1938'de gazetelerde çıkan haberlerin karşılıklı atışmaya dönüşmesi sonucu New Ligth of Burma adlı bir gazete ilk olarak Budistler'den Müslümanların iş yerlerinden alışveriş yapmamalarını nihayetinde de Müslümanların iş yerlerine saldırılması gerektiğini yazdı. 26 Temmuz'da Burma halkı sokaklara döküldü ve bir meydanında toplandı. Bütün konuşmacılar Müslümanlardan ve onların evliliklerinden şikayet eden konuşmalar yaptı. Müslümanların Budist dinine Hasan Şah'ın kitabında yazdıkları üzere hakaret ettikleri ifade edildi. Burmalılar bu kitabı yazan ve yayanlara karşı hükümetin harekete geçmesini talep etti. Daha sonra Budist halk Müslümanların alışveriş merkezlerine doğru yürüyüşe geçti. Halk "Burma Burmalıdır" sloganı atarken polis nihayet zor kullanarak onları dağıtmaya başardı. Bir sonraki gün çıkan gazeteler polisi Müslümanları korumakla suçladı. Gazetelerde çıkan sert yazılar başkent Rangoon'daki ortamı daha da gerdi. Halk tekrar sokağa çıktığında polis çok daha sert davrandı. Gösteriler 28 Temmuz'da da devam etti. Bu arada kapı kapı dilenen iki Budist'in Müslümanlar tarafından darp edildikleri haberi yayılmaya başladı. Bu haberi alan göstericiler Müslümanların iş yerlerine ve camilere saldırıp yaktılar. Ölenlerin olduğu olaylar ancak 1 Ağustos'da bitmesine rağmen 2 Eylül'de tekrar halk birkaç gün boyunca Müslümanlara saldırdı. Olaylar Rangoon dışındaki diğer yerleşim yerlerine de yayılmıştı. 113 caminin yakıldığı olaylarda 142 Müslüman, 25 Hindu göçmen ve 73 Burmalı hayatını kaybetmişti. 520 Müslüman, 200 Hindu ve 244 Burmalı ise yaralanmıştı (Yegar 1972: 36-37).

Ülkeyi asıl yöneten İngilizler iken Burmalılar ve Müslüman, Hindu göçmen kökenliler birbirleri ile mücadele etmişti. Burma'nın İngiliz valisi 22 Eylül'de bir araştırma komitesi kurulmasına karar verdi. Bu komiteye başkanlık etmek üzere bir İngiliz hâkim atandı. Üye olarak bir İngiliz avukat, iki Budist ve iki Müslüman atandı. Komite ilk çalışmalarından sonra ülkede durumun hala gergin olduğunu ve İngiliz hükümetinin gerekli önlemleri almasını tavsiye etti. Komite olayların başlamasına sebep olanın ilk olarak gerek Müslümanların gerekse Budistlerin yayınladıkları kitaplar olduğunu belirtse de asıl sorunun ülkede uzun yıllardır devam eden ekonomik, sosyal ve siyasi tansiyonun yüksekliği olduğunu açıkladı (Interim Report 1939: 10). Yazılan kitaplar ile gazetelerde çı-

kan haberler olayı başlatsa da halkın önemli bir bölümünün bunlardan haberdar bile olmadan olaylara karıştığı komite tarafından ortaya kondu. Komite olayların sebebinin dini inançlardan dolayı olmadığını özellikle aşağı Burma bölgesinde yaşayan Burmalıların devamlı olarak ülkeye gelen Hintli göçmenlerden şikâyetçi olduğunu ortaya koyuyordu. Halk işini elinden alan Hintlilere genel bir öfke içindeydi. Komite bundan dolayı İngiliz hükümetinin ülkeye gelen göçmenlere bir sınırlama getirmesini ve toprak reformunu hayata geçirmesini tavsiye etti. Komite ayrıca ülkede asıl problemin ekonomik sorunlardan dolayı olduğunu ve bunun için ayrı bir araştırma komitesi kurulmasının gerektiğini de belirtti (Interim Report 1939: 22). İngilizler komitenin tavsiyesi ile başkanlığını ekonomist James Baxter'ın yaptığı bir başka komite kurdu. Bu komitenin çalışmaları sonucunda ülkeye gelen Hintli göçmen işçilere sınırlama getirilmesine 1941 yılında çıkarılan yasa ile karar verildi. Bu karar gerek Hindistan'da gerekse Burma'daki Hintliler arasında tepki ile karşılandı. 2. Dünya savaşı yaşanırken ülkede bunlar yaşanırken Burma Japonlar tarafından işgal edildi (Desai 1954: 69).

2. Dünya savaşı devam ederken İngilizler Japonların Burma'yı işgal etmeye başlaması ile ülkeden ayrılmaya başladılar. Ülkeden kaçanlar sadece İngilizler değildi. Burma'nın önde gelen bütün liderleri ve çoğunluğu Hintli olan binlerce insanda İngilizlerin kontrolündeki Hindistan'a kaçtılar. Ülkedeki her ırk ve etnik yapıdan herkes tedirgin bir şekilde Japonların ülkeyi işgal etmesini izledi. Ülkede yaşayan Müslümanlarda tedirgin bir halde Japonların kendilerine nasıl davranacağını merak ediyordu. Korkulanın aksine Japonlar ülkedeki Hindu, Müslüman, Hintli ya da Budist halka karşı düşmanca bir tavra girmediler. Başkent Rangoon'daki Şii Müslümanlar Japonların kendilerine zarar verebileceğini düşünerek Kalaw bölgesine kaçtılar. Bu Şiiler bölgede kendilerini İranlı olarak tanıttılar. Bu iyi bir stratejiydi zira Japonlar İran'ı müttefikleri olarak görmekteydi. Lakin 1944'te şartlar tam tersine dönmeye başlayınca dost İranlılar düşman olarak görülmeye başlanıp tutuklanmaya başlandı (Yegar 1972: 68).

Japonlar ülkeyi işgal ettikten sonra Burma'da tekrar düzeni sağladılar. Ülkede bulunan Hintlilere karşı ise beklenenden çok daha iyi davrandılar. İngilizlerin ülkeyi terk etmesi ile yönetim boşluğu doğan ülkede Burmalı Budistler yabancı gördükleri Hintlilere düşmanca davranışlara girişmişlerdi. Japonlar Burmalıların Hintlilere kötü davranmasını kısmen engelledi. Japonların asıl hedefi Hindistan'ı İngilizler'den almaktı. Bunun için Burma'daki Hintlilere iyi davranarak Hindistan halkına dost görünme çabasındaydılar. Ayrıca Burma

gibi bir ülkede işgücünün temelini oluşturan Müslümanlar dâhil Hintli nüfusun korkutulup kaçırılmaması gerekiyordu (Thompson ve Adloff 1955: 78). Gerek Hindistan gerekse Burma'daki her Hintli İngiliz taraftarı değildi. Ülkelerinin İngilizlerce işgal edildiğini düşünen özgürlük yanlısı Hintliler vardı. Bu insanların bir kısmı 2. Dünya savaşı başlamadan çok önceleri Hindistan'ı terk etmek zorunda kalmıştı. Bu insanlar Asya ve özelde Güneydoğu Asya'da yerleşmiş ve Hindistan'ın bağımsızlığı için çabalıyorlardı. Japonların ortaya çıkması ve bölgede kontrolü eline almaya başlaması bu Hint milliyetçileri için bir umut kaynağı olmuştu. Bu milliyetçiler Güneydoğu Asya'daki milyonlarca Hintlinin organize olmasını ve Japonlar ile beraber savaşarak İngilizleri Hindistan'dan çıkarmayı amaçlıyordu. Bu amaçla 1941'de Hint Bağımsızlık Birliği Birliği yada diğer adı ile Hint Azat Birliği Bangkok'da kurulmuştu. Birliğin amacı Japonların işgal ettiği bölgelerde yaşayan Hintliler ile Japon yetkililer arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasını sağlamaktı. Birliğin kurulduğu bir diğer yerde Burma'ydı (Desai 1954: 76-78).

Burma'daki birliğin başkanı Hintli bir Müslüman olan Kerim Gani olmuştu. Birçok Hintli Müslüman'da birlik içinde yer almıştı. Bununla birlikte Burma'da yaşayan ve Hintli olmayan Müslümanların birliğe katılma yönünde hiçbir gayreti yoktu. Bu arada Burma'da yaşayan her Hintli Müslüman da birliğin destekçisi arasında değildi. Şii İsmaililer bunlar arasındaydı ve İngilizlere destekleri ile tanınmaktaydı (Günarlan 2017: 112). Kerim Gani Burma'da yayın yapan bir gazetenin editörlüğünü yapmaktaydı. Gençliğinde itibaren siyaset içinde yer almış ve 1936'da milletvekili seçilmişti. İngilizler ülkeyi Japonlardan geri aldığı anda öncelikli olarak yakalanması gerekenler arasında olmasına rağmen o Pakistan'a kaçarak oraya yerleşmişti. Bu birliğe destek veren bir diğer önemli isim Burmalı Müslüman zengin milyonerlerden A. Habib'ti. Japon işgal döneminde Burma'daki Müslümanlar ile Hindular arasında inançlarından dolayı bir ayrılık yaşanmamıştı. Ancak savaştan sonra her iki grup birbirleri ile Hindistan milliyetçiliği üzerinden ayrılmaya başlayacaklardı (Yegar 1972: 69). Hint Bağımsızlık Birliği, Burma'da Hindistan Ulusal Ordusuna bağlı askeri birlikler oluşturmaya başladı. Bu birliklere bağlı bazı askerler Japonlar adına casusluk yürütmeleri için Hindistan'a gönderildi. Birliklerde birçok Müslüman'da yer almıştı. Hatta bazıları albaylığa kadar yükselirken bir kişide general olmuştu. Bu birliklerin güçlü askeri bir varlığı olmasa da 1945 Ocağında İngilizler Burma'yı Japonlardan almaya çalıştığında İngilizlere karşı savaşmışlardı (Desai 1954: 85).

1942-1945 yılları arasında Burma'da yaşayan Hindular ile Müslümanlar işbirliği içinde olmuştu. Gerek Bağımsızlık Birliği gerekse Ulusal ordu yapılanmasının aktiviteleri bu grupları birbirine yakınlaştırmıştı. İngilizlerin Burma'yı tekrar geri alması ile birlikte ise bu iki grup tamamen birbirinden ayrıştı ve kendi yoluna gitti. İngiliz düşmanlığı onları yakınlaştırsa da ülkenin tekrar İngilizlere geçmesi ile kimse Japonlar ile bir anılmak istememişti. Ayrıca Pakistan bağımsızlık arifesindeydi ve Hindu Hintliler ile Müslüman Hintlilerin Hindistan'da ayrışmaları söz konusuydu. Burma'da yerleşik Hintli olmayan yerel Müslümanlar göçmen orijinli Hintli Müslümanlardan ya da Hindu Hintlilerden farklı olarak Hindistan'da yaşananlara çok fazla önem vermiyorlardı. Bununla birlikte Müslüman bir kimliğe sahip olmaları onların en azından Hintli Müslümanlar ile Pakistan konusunda aynı fikirlere sahip olmalarına sebep oluyordu. 2. Dünya savaşının bitmesi ve Pakistan'ın kuruluş aşamasında Hint Bağımsızlık Birliği artık Müslüman karşıtı görülmeğe başlanmıştı. Bu birlikde ve ordusunda görev almış Müslümanlar artık bu teşkilatlarla anılmak istemedikleri gibi savaş sonu İngilizler tarafından yargılananlardan bazıları Hindu temsilcileri tarafından değil Müslümanlar tarafından savunulmalarını istemişlerdi (Yegar 1972: 69).

Bağımsızlık Sonrası Dönemde Burma Müslümanları

2. Dünya savaşı'nın bitmesi ve İngilizlerin Burma'da tekrar gücü eline alması sonrasında Burma'nın bağımsızlığı gündeme geldi. İngilizler bu amaçla çalışmalarına başladılar. İngilizler ülkeyi terk ederken ülke halkının da bağımsızlık sonrası döneme hazır olmaları çabası içine girmişlerdi. Çoğunluğu Budistler'den oluşan ülkede Müslümanlar azınlık olmaları sebebi ile haklarının garanti altına alınmasını talep ediyordu. İngiliz yönetimi altında ülkede etkili konuma gelen Hintli ve Müslümanlardan ülkenin yerli halkı olan Budistler nefret eder hale gelmişti. İngilizlerin olmadığı bir ortamda bu insanların geleceği belirsizdi. İngilizlerin ülkeyi yönetmek için kullandığı bu insanların geleceğine bağımsızlıkla birlikte artık ülkenin gerçek sahipleri olacak olan Budistler karar verecekti. Burma'daki Müslümanlar 2. Dünya savaşı dönemine kadar İngiliz yönetimi altında çeşitli teşkilatlar kurarak Burma'da etkili olmaya çalışsa da ülkenin Japonlar tarafından işgali ile faaliyetleri kesilmek zorunda kalmıştı. Burma Müslümanları Genel Konsey Birliği bunlar arasında en bilinenlerdendi. Konseyin eski üyeleri savaş ve işgal sonrası 1945'te Rangoon'da bir araya gelerek teşkilatı tekrar aktif hale getirdiler. Toplantıda konseyin resmi dilinin

Burmaca olduğu ve Burma'da yaşayan Müslümanların siyasi, ekonomik, eğitim ve sosyal haklarını garanti altına alma çabası ile çalışılacağı kararı alındı. Konseyin başkanı, yardımcısı ve üyelerinin Burma asıllı bir Müslüman olması ya da en azından anne babası Burmalı bir kişi olması istenirken böylece göçmen bir Hintli Müslümanın konseyde etkili olmasının önüne geçiliyordu (General Council, 1945). Konseyin üyeleri İngilizlerin Burma'ya birkaç yıl içinde bağımsızlığını vereceğini öğrenince İngiliz valisi ile görüştüler. Bu görüşmede ülkedeki Müslümanların bağımsızlık dönemine hazırlanması kararı çıktı. Konsey üyelerinin İngiliz valiliği ile anayasa için ortaklaşa çalışmalar yapması ve İngilizlerin kuracağı kurullarda temsil isteği ise vali tarafından kabul edilmedi (General Council, 1946). Konsey Burma'nın bağımsızlığı yolunda Müslümanları haklarının da garanti altına alınması için yoğun bir faaliyet gösterdi. Müslümanlar Burmalı Budist hükümetin Müslümanları dini bir azınlık olarak tanıması gayreti içindeydi. Hükümet isteklerini kabul etmeyince Burma Yüksek Mahkemesi'ne başvurdular. Konseyin tüm gayretine rağmen mahkeme Müslümanların Burma vatandaşı olduğu ve ayrı bir statüye sahip olmalarına gerek olmadığına karar verdi (Yegar 1972: 74-75).

Burma Müslümanlarının kurduğu bir diğer önemli Teşkilat da Burma Müslüman Kongresi adlı kuruluştur. Bu yapı Burma'da 2. Dünya savaşı ve işgal dönemi hariç uzun yıllar siyasi hayatta etkiliydi. Kongrenin amacı Burma Müslümanlarının haklarını savunarak onları ulusal çapta görünür kılabilmektir. Kongre özellikle ülkede uzun yıllardır bulunan Hintli Müslüman göçmenlerin artık kendilerini Hindistan'a ya da kurulma aşamasındaki Pakistan'a ait değil Burma'ya ait birer vatandaş olarak görmelerini amaçlıyordu. Bu göçmenlerin çoğu kendilerini bu ülkeye ait hissetmediğinde Burma vatandaşı olmadıkları gibi Burma hükümeti de bağımsızlıkla birlikte bu hakkı onlara vermeyecekti. Bu şartlarda kongre bu Müslümanlardan haklarını ancak Burma vatandaşı olurlar ise alabileceklerine ikna etmeye çalışıyordu. Bağımsızlık sonrası kurulan Burma hükümeti ülkede yaşayan Müslümanlara özel haklar tanımamakta ısrarlıydı. Ülkede yaşayan Budist azınlık gruplarına verilen haklar Müslümanlara verilmediği gibi onlara ayrımcılıkta yapılmaktaydı. Ülkedeki kanunlar Budistlere göre yapılmışken Müslümanlar evlilikten boşanmaya kadar farklı alanlarda sıkıntılar yaşıyorlardı. Hintli göçmenlerin Burmalı eşlerini boşayarak ülkeden ayrılmaları gibi problemlerle birlikte birçok problemin çözüme kavuşturulması gerekiyordu. Burma Müslüman Konseyi ülkedeki bütün Müslümanları temsil

eden bir yapı olmadığı gibi seneler içinde kendi içinden ayrılarak yeni teşkilatlar kuran Müslüman lider ve gruplarda vardı (Yegar 1972: 78-81).

Bu gruplardan bir diğer önemli olan da Burma Müslümanları Teşkilatıdır. Bu kuruluş ülkedeki Müslümanların haklarını savunacak yeni bir yapıya ihtiyaç var söylemi ile kurulmuştu. Burma içinde Müslümanların bu derecede bölünme yaşaması onların beraber hareket etme kabiliyetini de bitirmekteydi. Teşkilat ilk toplantısını 1960 yılında Rangoon'da yaparak faaliyete geçti. Ülkedeki 294 bölgeden 600 üyelik bir yapısı vardı. Teşkilatın ilk hedefi ülkedeki Müslüman çocukların İslami kurallara göre eğitim almalarını sağlamaktı. Bu arada Burma Başbakanı olan U Nu ülkedeki Budistlere 1960 seçimlerinde kazanırsa ülkeyi tamamen Budist inançlı bir devlet sistemine dönüştürme sözü vermektedir. Bu durumda en çok zarar görecekler ise hiçbir hakkı verilmemiş Müslümanlar olacaktı. Bundan dolayı Teşkilat bu söylem karşıtı çalışmalara başlamıştı. Teşkilat yine 1960 yılında ülkedeki ilk Müslüman okulunu hayata geçirdi. Anaokulundan liseye kadar Arapça'nın yabancı dilaltında okutulmasına karar verildi. Okul diğer dersleri Burma devletinin müfredatına uygun vermeye ise mecburdu. Bu arada 1925'te kurulan Burma Müslüman Kadınları Birliği adlı teşkilatla işbirliği ile kız çocuklarının da eğitim almasına dönük çalışmalara hız verildi (Yegar 1972: 82-83, 85).

Burma'da etkili olan bir diğer önemli İslami kuruluş aslında Hindistan'da kurulmuş ve Burma'da temsilciliği bulunan Hindistan Ulema Cemiyeti adlı Teşkilattı. 1922 yılında Burma'da faaliyet göstermeye başlayan kuruluş Hindistan'daki Kongre Partisinin bir kuruluşuydu. Bu yapıda görev alan Müslümanlar tamamen Hindistanlıydı. Burma Müslümanları bu cemiyetin çalışmalarında görev almamışlardı. Cemiyet Burma'nın Japonlarca işgal edilmesine kadar ülkede etkili oldu. Savaş sonrasında da değişik isimler ile Burma'da faaliyete girişse de nihayet Burma İslam Ulama Cemiyeti (Camiat el-Ulema el-İslam) adını aldı. 1948 yılında ülkenin bağımsızlığını alması ile birçok Hindistan asıllı göçmen Burma vatandaşlığına geçmeye başladı. Cemiyet ülkedeki Müslümanların siyasi faaliyetleri ile çok ilgilenmese de Burma Müslüman Kongresi adlı kuruluşu desteklemişti. Cemiyet yıllar içinde liderleri ve üyeleri arasında çeşitli sebepler ile ortaya çıkan sorunlar ile bölünme ve ayrışmalar yaşadı. Her kurulan küçük teşkilat kendisini takip eden Müslüman gruplar için farklı dini fetvalar yayınlama yarışına girdi. Hangi gün dini bayram olacağından Müslümanların karşılaştığı sorunlara kadar farklı alanlarda dini görüş bildiren birçok kuruluş

ortaya çıkmıştı (Yegar 1972: 89-90). Bu ayrılıklar Müslümanların Mekke'ye gerçekleştirdiği hac ziyaretlerinin organizasyonuna kadar kendisini gösterdi. Her kuruluş Burma hükümetine başvurup hac işinde görev alma talebine başlamıştı. Aslında Mekke'ye 1962 yılına kadar her sene 500-600 hacı gitmekteydi. 1962 askeri darbesi ile birlikte bu sayı bir anda 16'ya düşmüştü (Nation, 23 Mart 1962).

Ülkede bir diğer etkili Teşkilat Burma Müslümanları Gençlik Birliği adlı kuruluştur. Bu kuruluş Burma'da yaşayan Müslümanların kurban vazifelerini yerine getirmelerinde öne çıkan bir yapıya sahiptir. Budist Burmalılar Müslümanların dini inançları için bile olsa hayvan kesmelerine karşı çıkıyordu. İngilizler Müslümanların kurban kesmelerine izin vermişti. Bağımsızlık ile birlikte Başbakan U Nu'da Müslümanlara her yıl dini bayramlar için belirli sayıda hayvan kesme izni veriyordu. Lakin her yıl kesilecek hayvan sayısı hükümet tarafından azaltılıyordu. Gerek Budistler gerekse Müslümanlardan gelen baskılar o kadar artmıştı ki Başbakan konu ile ilgili özel bir radyo programında halka seslendi. Başbakan U Nu Budistleri anladığını lakin ülkede yaşayan Müslümanların inançlarının da görmezden gelinemeyeceğini söyledi. Nu Hindistan'da da aynı durumun söz konusu olduğunu ve onların dini bayramlarda Müslümanlara belirli sayıda hayvan kesimine izin verdiklerini aynı uygulamayı kendilerinin de yaptıklarını belirtmişti. Ayrıca Budist rahiplerden özel istekte bulunduğunu belirtip bu konunun devamlı olarak gündeme getirilmemesini istemişti (Union of Burma 1955: 42).

İngilizlerin yönetimi altında özellikle Karanler olarak adlandırılan azınlık gruptan insanlar Hıristiyan olmuştu. Ülkede yaşayan azınlık grupların bu derece birbirlerine karşı hoşgörüsüz olmalarının kökenleri İngiliz yönetimi dönemine dayanmaktadır. Özellikle 2. Dünya savaşında ülke halkı İngilizler ve Japonlar arasında seçim yapmış ve birbirleri ile mücadele etmiştir. Ülkedeki azınlık gruplardan Kaçınlar, Karenler ve Müslümanların çoğunluğu İngilizlere sadık kalırken kendilerine Burma Bağımsızlık Ordusu (Burma Independence Army - BIA) adını veren Budistler ise Japonların safında yer almıştı. Savaş boyunca 500 bin Hintli ülkeden göç etmek zorunda kalırken ülke içi çatışmalarda sadece Myaungmya bölgesinde 1800 Karen BIA üyeleri tarafından öldürülmüştü. Savaş boyunca yaşananlar ülke halkını çok derinden etkilemekle birlikte birbirlerine karşıda büyük bir nefret dalgasını kalıcı hale getirmiştir. Burma'nın bağımsızlığını aldığı 1948 yılından itibaren ülkede Kaçınlar, Chinler, Karenler, Müslümanlar ve Shanlar gibi birçok azınlık grup yaşadıkları topraklarda

bağımsızlık talebinde bulunmuştur. Bunda en önemli sebep gücü elinde tutan Budist siyasilere azınlıklara hakkını vermeme konusundaki kararlılıklarıdır (Smith 2002: 7-8).

Bağımsızlık sonrası Burma’da 1948-1962 döneminde azınlıklara yeterince hakkını vermeyen parlamenter bir yapı varken 1962-1988 yılları arasında ülkeyi askerler yönetmiştir. 1988-2015 yılları arasında yine askerlerin söz sahibi olduğu bir geçiş dönemi yaşanırken (Smith 2002: 9) 2015 seçimlerinden sonra tekrar sivil yönetime geçmiştir. Lakin askerlerin hala ağırlığını korudukları da ayrı bir gerçektir. Askerlerin yönetime el koyması ile başlayan süreçte ülkede iş yeri sahibi olanların mallarına devletleştirme bahanesi ile el konmaya başlanmıştır. 300 bin Çinli ve 100 bin Hintli ve sayısı bilinmeyen Müslümanlara da ait birçok azınlığa ait işyerlerine el konmuştur. 1967’de ülkede başlayan gösterilerde Çinlilerin öldürülmesi ile Burma ve komşusu Çin arasında ilişkiler kopmuştur (Smith 2002: 20). Ülkedeki Müslümanların en çok zarar gördüğü lakin hakkında da en az bilgiye sahip olunan zaman dilimi 1962-1988 askeri yönetim dönemidir. Arakan’da yaşayan Müslümanların komşu Bangladeş’e sığınmaları ile yaşadıkları öğrenilebilirken ülke içinde kapana sıkışmış Müslümanlar tam bir tecrit hayatı yaşamak zorunda kalmıştır. İngiliz döneminde elde edilen bütün kazanım ve birikimler askeri cunta tarafından devletleştirilmiş ve azınlıklar açlığa mahkûm edilmiştir.

İngiliz yönetimi altında Burma’ya çalışmaya gelerek burada yerleşen Hintliler 1962 askeri darbesi ile ülkeyi terk etmeye başlamıştır. 500 bini 2. Dünya savaşında ülkeyi terk eden Hintlilerin 300 bini de darbeye ülkeyi terk etmişti. Bu Hintlileri inançları açısından Hindu, Sihler ve Müslümanlardan oluşmaktaydı. Burma Budist halkı için Hintliler her zaman ülkeyi işgal eden İngilizler gibi görülmuş ve yabancı manasına gelen “Kala” olarak adlandırılmışlardır. Hintli göçmenler için asıl ana vatanları Hindistan, Pakistan ya da Bangladeş’e göç etmek bir seçenek iken bu ülkede yerleşik halde yaşayan diğer milyonlarca Müslüman gidecek yerleri olmadığı için askeri yönetime boyun eğmişlerdir. Yukarıda adını verdiğimiz birçok Müslüman kuruluşun askeri darbe ile birlikte çalışmalarına izin verilmemiştir. 1982’de çıkarılan vatandaşlık yasası ile ülkede yabancı görülen bu insanlar vatandaşlık hakkından da mahrum bırakılmıştır. Burma hükümeti bu yasa ile Hintli ve Çinliler dâhil Müslümanların da ülkede eğitim görmesini, taşınmaz mal almalarını ve devlet dairelerinde görev yapabilmelerini engellemeyi amaçlamıştır. Bütün bu uygulamalara rağmen Burma’da

günümüzde 1 milyondan fazla Hintli'de hayatına devam etmektedir. Bununla birlikte Bu Hintlilerin çoğu özellikle Budist-Müslüman probleminde Müslüman karşıtı bir görüşe sahip olanlardan oluşmaktadır (Smith 2002: 16). 1982 vatandaşlık yasası ile ülke, haklarından mahrum kalan Müslüman azınlıkların daha fazla ayrımcılığa uğradıkları bir döneme girmiştir. Bu insanların vatandaşlık haklarının ellerinden alınması onların yok sayılmasına ve neticede de açık bir soykırıma uğramalarına sebep olmuştur. Budist devlet yapısı uluslararası arena-da kendisini haklı bir konuma getirmek ve muhtemel yasal cezalandırmaların önünü kesmek için bu söylemi de kullanmayı ihmal etmemiştir.

1989 yılında askerler ülkenin adını Burma'dan Myanmar'a çevirdi. Ülkede 135 farklı etnik kimliğe sahip grup yaşamakla birlikte askerlerin çoğunluğu Bamarlar olarak adlandırılan Budist kimliğe sahiptirler. Ülkedeki her 3 Budist'ten 2'si Bamar'dır. 1983 ve 2014 yılındaki nüfus sayımlarına göre Myanmar'da ortalama 2 milyon Müslüman yaşamaktadır. Bu rakama 1.3 milyon olduğu söylenen Arakanlı Müslümanlar dâhil değildir. Müslümanların çoğu ülkenin zorlu coğrafi yapısı içinde dağınık bir halde yaşamaktadır. Budist halk Müslümanlara güvenmemekte ve onları ülkede istememektedir. Müslümanlar hayatlarını koruyabilmek için toplum içinde tamamen yerli Budist halk gibi hareket etmektedir. Myanmar hükümeti bu korku atmosferi içinde onları toplum içinde asimilasyona uğratmaktadır. Arakan'da yaşanan her olayı fırsata çeviren radikal Budistler ülke içindeki eyaletlerde diğer Müslümanlara da saldırıda bulunmuşlardır. Dünya kamuoyu bunların çok azından haberdar olabilmektedir. 2013'te Arakan'da görülen olaylardan dolayı Shan eyaletinde Budist göstericiler bir camiye, yetimhaneye ve Müslümanların evleri ve işyerlerine saldırmışlardır. Ölü ve yaralı sayısı belirli olmamakla birlikte olay çıkan bölgelerdeki en az 1400 Müslüman başka eyaletlere kaçarak hayatlarını kurtarmışlardır. Her olayda Müslümanlar sahip oldukları varlıkları bırakarak ülke içinde göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Olaylar yaşanırken polis ve asker sadece seyrettiği gibi yine 2013'de Meikhtila şehrinde 30 Müslüman öğrenci ve öğretmenlerinin öldürülmelerinde katkıları da vardır (Global Centre, 2015).

Burma ordusunun Müslümanların yaşadığı bölgelere gerçekleştirdiği askeri operasyonlar günümüzde de devam etmektedir. Bunların çok azı kamuoyuna yansımaktadır. Kachin ve Shan eyaletleri bu saldırıların en fazla görüldüğü eyaletlerdendir. Askerler gittikleri Müslüman köylerinde rastgele etrafa ateş etmeleri ile meşhurdur. Bu aşamadan sonra canlarını kurtarmak için evlerine kaçan insanların evleri yakılmaya başlanmaktadır. Müslümanlar evlerinden

çıkma mecbur olduklarında dışarıda kendilerini bekleyen askerler tarafından vururlar. Bundan dolayı kaçılacak tek yer ormanlar ve dağlardır. Ölmeyen ve askerler tarafından yakalananları ise işkence beklemektedir. Özellikle yakalanan kız çocukları ve kadınlar köy meydanlarında askerlerin toplu tecavüzüne uğramaktadırlar. Askerler yakaladıkları bir kısım erkek ve kadını yanlarında götürmekte ve onları köle gibi çalıştırmaktadırlar. 2016 Kasım ayında Shan eyaletinin Monekoe bölgesinde yakalan 100 Müslüman tutuklanmış ve işçi olarak çalıştırılmak üzere askerlerce götürülmüşlerdir. Askerler kaçırdıkları bu insanları hamallık, temizlik ve aşçılık gibi işlerinde kullanmaktadır. Kachin ve Shan eyaletlerinde Müslümanlar kendileri için belirlenen alanların dışına çıkamazlar. Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları bölgeler kamp alanı gibi çevrilmiş ve halk açlık sınırında yaşamaya mahkûm edilmiştir. Ortalama 100 bin Müslüman bu ve buna benzer kamplarda yaşamak zorunda bırakılmıştır. Eğitim ve sağlık hakkından mahrum olan Müslümanların çocukları salgın hastalıkların pençesinde bulunmaktadır (Human Rights Council 2018).

SONUÇ

İngiliz yönetimi Burma'ya yani günümüzdeki ismi ile Myanmar'a hâkim olmadan önce Güney Asya'nın en zengin ülkelerinden birisi olan bu ülke günümüzün en fakir ülkeleri arasındadır. İçinde barındırdığı 135 etnik kimliğe ev sahipliği yapan ve 100 civarında farklı dilin konuşulduğu Myanmar günümüzde Arakan Müslümanlarına yapılan zulüm ile anılmaktadır. Hâlbuki ülke içinde Arakan'da yaşayan Müslümanlardan çok daha fazla insan zulüm içinde yaşamaktadır. Günümüz insanı Arakan'da olup biteni ülkeden kaçanların verdiği bilgiler sayesinde öğrenebilirken ülke içinde dağılmış halde yaşayan Müslümanların neler yaşadıkları ile ilgili çok az bilgiye sahip olunabilmektedir. Çalışmamızın konusu alışılmışın dışında Arakan Müslümanları değil Myanmar'ın genelinde yaşayan Müslümanların tarihi ile ilgilidir. Bu insanların tarihinin ortaya konulması ile birlikte ülke içinde hangi şartlarda yaşadıklarının daha iyi anlaşılabilceği düşünülmektedir. Bununla birlikte geçmişten günümüze kapalı bir toplum olması ve çok az kişinin çalışması sebebi ile bu Müslümanlar hakkında yeterince kaynak olmaması büyük bir sıkıntıdır. Buna rağmen birinci ve ikinci dereceden kaynaklar kullanılarak elde edilen bilgiler analiz edilmiştir.

Çalışmamız Myanmar Müslümanlarının tarihini üç safhada ele almıştır. Birinci aşamada Müslümanların bu ülkeye nasıl ulaştıkları, neler yaşadıkları ve Burma krallarının Müslümanlara bakış açılarının ortaya konmasına çalışılmıştır.

İkinci aşamada Burma kralları ile üç savaş gerçekleştiren ve bu ülkeyi yönetmeye başlayan İngilizler döneminde Müslümanların neler yaşadıkları belirlenmiştir. Son aşamada ise bağımsızlıktan günümüze kadar Myanmar Müslümanlarının ülkede neler yaşadıklarına işaret edilmiştir. Çalışmamız Müslümanların her zaman Burma'da azınlık statüsünde bulunduğunu ve zaman zaman ayrımcılığa tabi tutulduklarını göstermektedir. Burma kralları döneminde ülkenin daha yaşanılabilir, hoşgörülü bir topluma sahipken bunun özellikle İngilizlerin işgal döneminde değişmeye başladığı gözlemlenmektedir. İngilizlerin ülkeyi sömürme amacı ile aralarında Müslümanların da olduğu milyonlarca Hintli göçmene ülkenin kapılarını açması günümüzde de yaşadığımız toplumlar arasındaki nefret dalgasının başlamasına sebep olmuştur. İngilizler ülkeyi sömürürken bunu yanlarında getirdikleri Hint işgücü ile yapmışlardır. Senelerce ülkeleri sömürülen Budist Burmalılar sahne önünde İngilizler'den çok Hintlileri gördükleri için nefretlerini bu insanlara yönlendirmişlerdir. 2. Dünya Savaşı ile ülkedeki Burmalılar ile Hintli ve Müslümanların arasının daha da açıldığı görülmektedir. Neticede ülkenin 1948 yılında bağımsızlığını alması ile birlikte kendi ayakları üzerinde durma ve bir arada yaşayabilecek bir toplum inşa etme imkânı varken 1962 askeri darbesi ile bunun da ortadan kalktığı tespit edilmiştir. Ülkeyi yöneten askerler onlarca senelik İngiliz yönetimi döneminin hesabını ülkedeki Müslümanlara kesmişlerdir.

Günümüzde de hala devam eden Müslümanlara yönelik zulmün nedeni Myanmarlı Müslümanların tarihi incelendiğinde daha net anlaşılabilir. Çalışmamız geçmişten günümüze Müslümanların tarihini ortaya koymasıyla birlikte onların günümüzdeki sıkıntılarının da daha iyi anlaşılmasının bu tarihi bilgiler ışığında gerçekleşebileceğini öngörmektedir. Günümüzde gerek Arakanlı gerekse Myanmar'ın diğer eyaletlerinde yaşayan Müslümanların yaşadığı zulmün tam manası ile ortaya konması önem arz etmektedir. Ancak bu şekilde dünya kamuoyunun bilinçlenmesi ve ortaya koyacağı tepki ile Myanmarlı yöneticiler zulümlerine son vermek zorunda kalacaklardır. Bu amaçla bu Müslümanların ülkedeki ekonomik, sosyal, kültürel ve dini yaşamları da dâhil her türlü çalışmanın teşvik edilmesi ve daha fazla çalışmanın ortaya konulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

BA Shin, C. (1961), “Coming of Islam to Burma down to 1700 A. D.”, *Lecture before Asian History Congress*, New Delhi: Azad Bhavan.

BENNISON, J. J. (1933), *Burma, Census of India Report 1931, Vol. XI, Part I*, Rangoon: Superintendent, Burma Government Printing and Stationery.

CLIFFORD, Hugh (1904), *Further India: Being the Story of Exploration from the Earliest Times in Burma, Malaya, Siam and Indo-China*, London: Lawrence and Bullen.

COLLIS Maurice (1936), *Siamese White*, London: Faber and Faber.

COLLIS Maurice (1958), *The Land of Great Image: Being Experiences of Friar Manrique in Arakan*, New York: New Directions Paperbook.

DESAI, Walter S. (1954), *India and Burma*, Calcutta: Orient Longmans.

DESAI, Walter S. (1961), *A Pageant of Burmese History*, Calcutta: Orient Longmans.

DONNISON, F. S. Vernon (1953), *Public Administration in Burma: A Study of Development during the British Connexion*, London: Royal Institute of International Affairs.

EKİNCİ, Abdullah. (2005), *Ortadoğu’da Marjinal Bir Hareket: Karmatiler*, Ankara: Odak Yayın.

GAFFARI, K. M. (1960), “The First Muslim Community of Rangoon: Arakanese Muslims’ Part in Defence against British Invasion”, *Guardian Monthly*, Rangoon, VII, Oct., 45.

General Council of Burman Moslem Associations (1945), *Draft Constitution*, Rangoon, Sept. 23, 1945.

Global Centre (2015), *Persecution of the Rohingya in Burma/Myanmar and the Responsibility to Protect*, Burma Brief, Global Centre for the Responsibility to Protect, 5 March, 1-6.

Guardian (1960, 1961), *In Defence of Maungdaw Muslims*, 14 Ocak 1961. 27 Ocak 1960.

GÜNARSLAN, Hüseyin (2017), *Ağa Hanlar Ve Günümüzdeki Faaliyetleri*, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Interim Report (1939), *Burma Final Report of the Riot Inquiry Committee*, Rangoon: Superintendent, Government Printing and Stationery.

Irwin, Anthony (1945), *Burmese Outpost*, London: Collins.

Jamiat-al-Ulama (1960), Memorandum for the Arakan Enquiry Commission, North Arakan, General Secretary. Rangoon.

HALL, D. G. Edward (1928), *Early English Intercourse with Burma: 1587-1743*, London: Longmans.

HALL, D. G. Edward (1958), *History of South-East Asia*, London: Macmillan.

HARVEY, G. Edward (1925), *History of Burma: From the Earliest Times to 10 March 1824, the Beginning of the English Conquest*, London: Longman's.

Human Rights Council (2018), Report of the independent international fact-finding mission on Myanmar, Human Rights Situations, Thirty-ninth session, 10-28 September 2018, Agenda item 4, 1-21.

KHAN, M. Siddiq (1936), "Muslim Intercourse with Burma", *Islamic Culture*, Hyderabad, Deccan, X, 416-419.

KHIN Khin Su (1960), *The Acculturation of the Burmese Muslims*, Unpublished master's thesis, Rangoon University, Rangoon.

KHIN Khin U. (1954), "Marriage in the Burmese Muslim Community", *JBRS*, XXXVI, Dec. part 2, 25-33.

LATTIMER, Mark (2002), *Burma (Myanmar): The Time for Change*, Report of Minority Rights Group International, Director.

LOCKE, Courtenay (Ed.) (1930), *The First Englishmen in India*, London: George Routledge.

MAJUMDAR, R. Chandra (1944), *Hindu Colonies in the Far East*, Calcutta: General Printers and Publishers.

MAJUMDAR, R. Chandra (1960), *The Delhi Sultanate*, Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan.

MANRIQUE, Sebastien (1927), *Travels of Fray, 1629-1643*. A Translation of the *Itinerario de las Misiones Orientales*, Introduction and notes by Lt.

Col. C. Eckford Juard, assisted by Father H. Hosten. Vol. I, Arakan, Oxford: Hakluyt Society.

MOHAJAN, Haradhan (2018), *History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims*, Chittagong, Bangladesh: Premier University.

NATION (23 Mart 1962), *Muslim Pilgrimage*, Nation Newspaper.

O'CONNOR, V. C. Scott (1904), *The Silken East*, London: Hutchinson.

RAHMAN, M. K. (1953), "Burma Muslims". Annual Magazine, Rangoon University Muslim Students Association, 1-3.

SMITH, Martin (2002), *Burma (Myanmar): The Time for Change*, Report of Minority Rights Group International, 1-46.

SYMES, Michael (1959), *Journal of his Second Embassy to the Court of Ava in 1802*, ed. D. G. E. Hall London: George Allen and Unwin.

TINKER, Hugh. (1959), *The Union of Burma*, Oxford: Oxford University Press.

THA, Ba (1960), *Rowengyese in Arakan*, Guardian Monthly, Rangoon, VII, May.

THOMPSON, V., and R. Adloff (1955), *Minority Problems in South East Asia*, Stanford, Calif.: Stanford University Press.

TYDD, W. B. (1912), *Sandoway District Gazetteer*, Vol. A. Rangoon, s. 19.

WILLIAMSON, A. (1929), *Shwebo District Gazetteer*. Vol. A. Rangoon, s. 64.

Union of Burma (1955), *Religious Tolerance in Foreward with the People*, by President U Nu. Ministry of Information, Rangoon.

YEGAR, Moshe (1972), *The Muslims of Burma*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

YULE, Henry (1858), *Narrative of the Mission Sent by the Governor-General of India to the Court of Ava in 1855*, London: Smith Elder.

Oya ŐAKI AYDIN

DİJİTAL KÜLTÜRÜN “OYNANAN” MASALLARI: BRAWL STARS OYUNUNUN GREIMAS’IN EYLEYENSEL ÖRNEKÇESİNE GÖRE İNCELENMESİ

Aybike SERTTAŐ - Dorukan ÇELİK

TÜRK SİNEMASINDA AİLE KURUMUNUN TEMSİLİ VE DÖNÜŐÜMÜ

Erman AKİLLİBAŐ - Kutalmıő Emre CEYLAN

OYUNLAŐTIRMANIN PAZARLAMADAKİ GÜCÜ

Ferdi AKBAŐ

TURİZMDE BÜTÜNLEŐTİRMENİN SALİHLİ (MANİSA) ÖZELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Onur SEMİZ

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ 19 MAYIS KUTLAMALARININ AYIN TARİHİ MECMUASI’NA YANSIMASI (1950-1955)

Hüseyin GÜNARSLAN

MYANMAR MÜSLÜMANLARININ TARİHİ

Elif İBŐİROĐLU BAYRAM

BİLGİ TOPLUMU SÜRECİNDE ŐİİRİN DÖNÜŐÜMÜ

Baőak BURAK

ADANA ULU CAMİ MİHRABI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Resul KÖSE

SOSYAL HİZMET TARİHİ BAĐLAMINDA MİLASLI İSMAIL HAKKI BEY’İN ALKOL BAĞİMLİLİĞİ VE KURTULMANIN ÇARELERİNE DAİR GÖRÜŐLERİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

